

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kananen, Heli

Title: Ortodoksisuus 1900-luvun Suomessa

Year: 2018

Version:

Please cite the original version:

Kananen, H. (2018). Ortodoksisuus 1900-luvun Suomessa. Ennen ja nyt : historian tietosanomat, 2018(1). <http://www.ennenjanyt.net/2018/02/ortodoksisuus-1900-luvun-suomessa/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Ortodoksisuus 1900-luvun Suomessa

 ennenjanyt.net/2018/02/ortodoksisuus-1900-luvun-suomessa/

Heli Kananen

Vuoden 2018 ensimmäisen numeron teemana on Ortodoksien 1900-luvun historiaa Suomessa. Idea ortodoksien ja ortodoksisen kirkon menneisyyttä tarkastelevien tai sitä sivuavien artikkelien teemajulkaisusta syntyi keväällä 2017 järjestetyn *Ortodoksisuuden tutkijana II* -symposiumin jälkeen. Joensuussa kokoontuneen symposiumin osallistujilla oli monta yleisesti kiinnostavaa näkökulmaa 1900-luvun historiaan, mutta omaa julkaisua ei kuitenkaan ollut suunnitteilla. Monivaiheisen prosessin ja yhteistyön tulos on nyt luettavissa Ennen ja nyt -verkkolehden tarjoamalla foorumilla. Kiitos kaikille hankkeessa mukana olleille ja työpanostaan antaneille!

Lehden ensimmäisessä artikkelissa näkökulma kohdistuu suomalais-kansallisen ortodoksisuuden rakentamiseen 1880–1930-luvulla. TT, tutkijatohtori Maria Takala-Roszczenko osoittaa artikkelissaan, miten Suomen ortodoksisesta kirkosta kehitettiin kansallinen kirkkokunta kansallisen heräämisen ja itsenäistymisen vanavedessä. Nationalistisessa suomalaisuuden rakentamisen ilmapiirissä ongelmallisiksi koettiin esimerkiksi ortodoksisen liturgisen perinteen seremoniallisuus, uskonnolliset tavat, suhde Raamattuun ja ”itämäisyys”. Maria Takala-Roszczenko päätyy toteamaan, että 1800–1900-lukujen taitteessa synnyttiin ortodoksisuus, joka on tänä päivänäkin varsin omalaatuinen ilmiö. 1900-luvun alkupuolella ilmentyneitä jumalanpalvelustapojen muutospaineita ja -tarpeita tarkastellessaan artikkeli luo näköalaa myös sotien jälkeiseen aikaan ja muualle Suomeen asutetun ortodoksisen siirtoväen kohtaamiin sulautumispaineisiin. Maria Takala-Roszczenko pohtii artikkelissaan muun muassa luterilaisen valtakulttuurin vaikutusta ortodoksisen kirkon sisällä käytyyn jumalanpalvelusperinnettä arvioineeseen keskusteluun.

Kiuruveden ortodoksinen kirkko kesällä 2016.

Kiuruveden ortodoksinen seurakunta yhtenä sodan jälkeen perustetuista seurakunnista aloitti toimintansa vuoden 1950 alussa. Seurakunnan taival päättyi vuoden 2015 lopussa, jolloin seurakunta lakkautettiin ja liitettiin Iisalmen seurakuntaan. Kuva: Heli Kananen

Tämän numeron toinen artikkeli tuo huomion Suomen ortodoksisen kirkon ulkosuhteisiin 1960-luvulla. Artikkelin kirjoittaja TT Juha Riikonen nostaa esiin erityisesti arkkipiispa Paavalin toiminnan ulkosuhteiden hoidossa ja rakentamisessa. 1960-luvun pyrkimysten ja ratkaisujen taustalla vaikutti vuosina 1945–1957 koettu kanoninen kiista Moskovan patriarkaatin ja Suomen ortodoksisen kirkon välillä. Kanonisella kiistalla tarkoitetaan tapahtumaketjua, jossa Moskova yritti liittää Suomen ortodoksisen arkkipiispakunnan takaisin yhteyteensä, josta se oli eronnut vuonna 1923. Toinen keskeinen vaikutin oli Paavalin pyrkimys vahvistaa yhteyttä Konstantinopolin patriarkaattiin. Juha Riikosen lähdeaineisto koostuu arkkipiispa Paavalin henkilöarkiston, Suomen ortodoksisen kirkollishallituksen arkiston ja arkkipiispan kanslian arkiston asiakirjoista. Yhtä kaikki, artikkeli luo yhden kiintoisan näköalan suomalaiseen vähemmistökirkkoon, joka oli vasta toipumassa alueluovutusten seurauksista. Ortodoksisen kirkkokunnan virallinen jälleenrakennusohjelma ajoittui vuosiin 1950- 1960, mutta käytännössä työ jatkui vielä 1960-luvulla.

Ajallisesti tuoreimman näkökulman lukijalle tarjoaa artikkelissaan TT, tutkijatohtori Pekka Metso. Hän tarkastelee samaa sukupuolta olevien avioliitosta ja rekisteröidystä parisuhteesta ortodoksisen kirkon piirissä käytyä keskustelua. Maaliskuussa 2017 Suomessa astui voimaan uusi avioliittolaki, joka mahdollisti samaa sukupuolta olevien puolisojen avioitumisen. Laki mahdollistaa myös oikeuden yhteiseen sukunimeen ja lapsen adoptioon. Runsaasti keskustelua herättäneen avioliittolain valmistelun aikana näkyvimmin esillä oli Suomen evankelis-luterilainen kirkko, mutta keskustelua oli muidenkin kristillisten yhteisöjen sisällä. Pekka Metso etsii vastauksia tutkimuskysymyksiinsä sekä kirkon virallisten toimijoiden tuottamista kannanotoista että muiden julkaisujen puheenvuoroista ja uutisista. Hän peilaa Suomen ortodoksisen kirkon piirissä viime vuosina esitettyjä kannanottoja aiempina vuosikymmeninä käytyyn mielipiteiden ja näkemysten vaihtoon.

Allekirjoittaneen artikkelissa huomio keskitetään ortodoksisen siirtoväen sopeutumista sodan jälkeisessä Suomessa kuvaavaan muistitietoon. Olen vuosia perehtynyt ns. Wariksen tutkijaryhmän 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa keräämään haastatteluaineistoon erilaisista näkökulmista, mutta ennen kaikkea olen tutkinut siirto-ortodoksien integroitumista luterilaiseen maalaisyhteisöön. Varsinaisten ajankohtaisten tutkimuskysymysten selvittämisen ohessa minulle on avautunut näkemystä niistä tekijöistä, jotka ovat vaikuttaneet tutkimieni haastatteluaineistojen sisältöihin. Käsittelen tässä artikkelissa erityisesti sitä, millaiset tekijät ohjasivat Wariksen tutkijaryhmän haastattelijoiden ihmisten kerrontaa. Pohdin, mitä aineiston lähiluenta yleensä opettaa haastatteluaineiston mahdollisuuksien ja myös tulkinnan rajoista. Lähiluennalla tarkoitan lähdeaineiston tulkitsevaa lukemista, jossa ylös kirjatun muistitiedon ilmiä tarkasteluun yhdistyy lähdetekstin sisällön monipuolinen erittely ja tulkinta. Artikkelin lopussa esitän kuvion, jossa kerään yhteen kontekstista, haastateltavasta ja tutkijasta nousevia tekijöitä, joilla on vaikutuksia syntyvään muistitietoaineistoon.

FT Olga Sipolan katsausartikkelin päähuomio on ikonitutkimuksen lähdeaineistossa. Jyväskylän yliopiston Musiikin, taiteen ja kulttuurin laitoksella post doc -tutkimusta suunnitteleva Olga Sipola esittelee väitöstutkimuksensa lähdeaineistoa, ortodoksisen Valamon luostarin muistelukirjoja historiallisen ikonitutkimuksen lähteenä. Venäjällä

muistelukirjojen tutkimuskäyttö on yleistä, mutta suomalaisittain se on vielä harvinaista. Sipola luo muistelukirjojen avulla mielenkiintoisen näkymän ortodoksiseseen ajatteluun ja sielunmaisemaan.

Maaseutuseurakunnan kehnoon väestökehitykseen sodan jälkeisinä vuosikymmeninä vaikuttivat muun muassa maaltamuutto sekä enemmistöväestön taholta koettu yhdenmukaistumisen paine, joka johti luterilaisen ja ortodoksin seka-avioliitossa syntyneiden lasten selkeän enemmistön kastamiseen luterilaisen vanhemman mukaan. Kirkon edustalla Karjalaan jääneiden vainajien muistolle vuonna 1958 pyhitetty kivinen muistolaatta ja matkamiehen risti. Kuva: Heli Kananen

Ortodoksien 1900-luvun historian uusi tutkimus on esillä myös kirja-arviossa. Itä-Suomen yliopistossa joulukuussa 2017 väitellyt Timo Hirvonen tutki seurakuntatason hengellisen elämän muutoksia selvittämällä ennenpyhitettyjen lahjain liturgian (EPL) palvelusmäärien kehitystä. EPL-palvelusta toimitetaan ortodoksisessa kirkossa pääsiäistä edeltävän suuren paaston arkipäivinä, jolloin tavallisten liturgioiden toimittaminen on kirkon sääntöjen mukaan kielletty. Palveluksen kehitystä tutkiessaan Timo Hirvonen tulee tarkastelleeksi myös ortodoksisten seurakuntien jumalanpalveluskielen muutoksia itsenäisessä Suomessa 1920-luvulta aina vuoteen 2000. Hirvosen tutkimus on aivan uusi avaus, sillä ortodoksisen jumalanpalveluselämän suhdetta kirkkokunnan kansallistamispolitiikkaan ei aiemmin ole tutkittu. Hän toteaa, että suomenkielisen ennenpyhitettyjen lahjain liturgian kehitys on ollut koko 1900-luvun ajan vahvasti sidoksissa Suomen ortodoksisen kirkon kasvuvaiheisiin ja niihin liittyviin kirkkopoliittisiin teemoihin. Lopulta siinä vaiheessa, kun kirkkoslaavia jumalanpalveluksissaan käyttäneet ortodoksiset seurakunnat oli käytännössä pakotettu toimittamaan ennenpyhitettyjen lahjain liturgiat suomeksi ja ortodoksien asema

hyväksyttynä osana Suomea alkoi vakiintua, myös EPL pääsi irtautumaan kansallisesti leimautuneen kirkkopolitiikan pyörteistä. 1970- ja 1980-lukujen taitteesta alkaen palveluskäytännöt ja määrät pääsivät kehittymään hengellisistä lähtökohdista.

Antoisia lukuhetkiä kaikille lukijoille!

Kiuruvedellä 28.2.2018

Vieraileva päätoimittaja FT Heli Kaarina Kananen